

FUZÛLÎ'NİN BİR MÜSEDDESİNİN DİL İÇİ ÇEVİRİ VE İNCELEMESİ***Zeynep ELÇİÇEK¹**
Ahmet YENİKALE²**Öz**

XVI. yüzyılın ve divan şiirinin en önemli ve en büyük şairlerinden biri olan Fuzûlî, gazelleri, kasideleri ve mesnevileriyle edebiyatımızda tanınmış bir şahsiyettir. Azerbaycan sahasının en büyük şairi olan Fuzûlî nazım şekillerinin hemen hemen hepsinde eşsiz örnekler vermiştir. *Su Kasidesi*, *Leyla vü Mecnun* gibi eserlerinin gölgesinde kalan lirik şiirlerinden birisi de çalışmamıza konu olan müseddesidir. Bu makalede Fuzûlî'nin divanında yer alan ilk müseddesi üzerinde bir inceleme yapılmıştır. Metin olarak *Fuzûlî Divânı*'nın Türkiye Yazma Eserler Kurumu tarafından yayımlanan nüshası esas alınmıştır (Kılınç, 2021: 687- 690). Fuzûlî'nin divanında yer alan gazellerine, kasidelerine ve *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisi üzerine bugüne kadar çok fazla çalışma yapılmıştır. Fuzûlî'nin gazel ve kasidedeki ustalığı herkes tarafından bilinmektedir. Müseddes üzerinde de ne kadar başarılı olduğunu gösterebilmek için bu çalışma yapılmıştır. Çalışmanın girişinde Fuzûlî'nin hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi verildikten sonra müseddes nazım şekli hakkında bilgi verilmiştir. Şairin bu müseddesi klasik yöntemlerle hem şekil hem de muhteva olarak incelenmiştir. Dokuz bentten oluşan müseddes bent bent incelenmiş ve çalışmanın sonunda topluca bir değerlendirilmeye tabii tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fuzûlî, Müseddes, Dil İçi Çeviri, Lirikizm, Divan Şiiri.

**Intra-Language Translation and Analysis
of a Museddes by Fuzûlî****Abstract**

XVI. Fuzûlî, one of the most important and greatest poets of the century and of Divan poetry, is a well-known figure in our literature with his ghazals, odes and masnavis. Fuzûlî, the greatest poet of the Azerbaijani field, gave unique examples in almost all verse forms. One of his lyrical poems that is overshadowed by his works such as *Su Qasidasi* and *Leyla vü Mecnun* is his museddah, which is the subject of our study. In this article, a commentary study was made on the first museddah of Fuzûlî's divan. As the text, the copy of Fuzûlî's Divan published by the Turkish Manuscripts Institution was taken as basis (Kılınç, 2021: 687- 690). To date, a lot of work has been done on Fuzûlî's ghazals, odes and *Leyla vü Mecnun* masnavi in his divan. Fuzûlî's mastery in ghazals and odes is known to everyone. This study was conducted to show how successful it was on Müseddes. In the introduction of the study, after giving brief information about Fuzûlî's life and works, information is given about the müseddes verse form and Fuzûlî's müsedde. This museddah of the poet was annotated with the classical annotation method. The müseddes clause, consisting of nine clauses, was annotated clause by clause and was evaluated collectively at the end of the study.

Keywords: Fuzûlî, Müseddes, Intralingual Translation, Lyricism, Divan Poetry.

* Geliş Tarihi: 3 Aralık 2024, Kabul Tarihi: 23 Aralık 2024

Elçiçek, Z.; Yenikale, A. (2024). "Fuzûlî'nin Bir Müseddesinin Dil İçi Çeviri ve İncelemesi". *Âlemnümâ İnsan ve Toplum*, 1 (1), 53-70.

¹ KSÜ, Kahramanmaraş / Türkiye, zelcicek64@gmail.com, ORCID: 0009-0004-1964-9560.

² KSÜ, Kahramanmaraş / Türkiye, ahmetyenikale@ksu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2257-9802.

GİRİŞ

16. yüzyıl Azerbaycan sahasının ve Divan edebiyatının en güçlü şairi olan Fuzûlî, adının Mehmet olduğunu *Matlaü'l-İtikad* adlı eserinin ön sözünde söyler. Fuzûlî'nin Büyük Selçuklular zamanından beri Irak'ta yerleşmiş, eski ve büyük bir Oğuz aşireti olan Bayat aşiretinden olduğu, Sâdikî'nin *Mecmaü'l-Havas* adlı tezkiresinde yazılıdır (Mengi, 2000: 140). Babasının adı Süleyman'dır. Fuzûlî'nin “Fuzûlî-i Bağdâdî” diye anılmasına rağmen, doğum yeri ihtimallere göre Hille, Necef veya Kerbelâ olarak gösterilmektedir. Doğum tarihi de tam olarak bilinmemekle birlikte, kendi sözü olan “menşe' ve mevlidim Irak” ibaresinin ebced karşılığı olan 888/1483 tarihi son yıllarda kabul görmüştür (Kartal-Şentürk, 2017: 317). Fuzûlî, *Farsça Divan*'ının ön sözünde, beğendiği her mahlası başkalarının da almış olduğunu görerek, kimsenin beğenmeyeceği halk dilinde “gereksiz, fodul” anlamlarına gelen Fuzûlî'yi mahlas olarak aldığı söyler. Fuzûlî kelimesinin bir diğer anlamının da “erdemlilik, olgunluk” anlamına gelen fazl kelimesinin çoğulu olduğu dikkate alınır, şairin mahlasını seçerken kelimenin bu anlamını da göz ardı etmediği ortaya çıkar (Mengi, 2000: 140).

Yaşamı hakkında çok ayrıntılı bilgiler bulunmayan Fuzûlî'nin küçük yaşlarda okula başladığı, şiir yazmayı ve okumayı burada öğrendiği ve bu şiirlerle döneminde tanındığı, ilim tahsili konusunda gayretli olduğu ve çağının birçok ilmini bildiği, eserlerinden anlaşılmaktadır. Şair bu konuyla ilgili *Türkçe Dîvân*'ının mukaddimesinde gençliğinde aşk şiirleri yazdığını hatta bunlarla ün kazandığını ama sonradan, gençlik hevesiyle yazılmış bu şiirlerin uzun ömürlü olamayacağını ve şiirini ilim ve marifetle beslemek gerektiğini anlayarak akli ve naklî bütün ilimleri öğrendiğini anlatır (İpekten, 2020: 31).

Fuzûlî'yi Türk edebiyatının en büyük simalarından biri yapan husus samimiyeti, coşkunluğu, sadeliği, duyarlılığı ve ifade kudretidir. Fuzûlî aşkı, ıstırabı, dünyevî zevk ve zenginliklerin boşluğunu ve hiç kimsenin pençesinden kurtulamayacağı ölüm düşüncesini olağanüstü bir lirizm ve sanat gücüyle ifade etmiştir. Fuzûlî şiir dili olarak Türkçeye son derece hâkimdir. Divan geleneği içinde şiirin haşivlerden, lüzumsuz kelimelerden sıyrılıp yalın hâle gelmesinde Fuzûlî önemli bir merhale teşkil eder. Divanının dîbâcesinde, “Mazmûnu zevk-bahş ü serû'l-husûl ola / Andan ne sûd ki ola mübhem ibâreti” diyerek kolay anlaşılabilir şiir tarzını savunan Fuzûlî'nin kasidelerinde epey ağır ve külfetli olan dili, gazellerinde ve Leylâ vü Mecnûn mesnevisinde sade, tabii ve yapmacıksız bir özellik gösterir. Bu sadeliği içinde dili sanatkârane kullanan Fuzûlî, kelime tekrarlarından ve zengin ses unsurlarından ustalıkla faydalanmıştır. Kendisine kadar gelen divan şiirinin belâgat geleneği, onda alışılmış bir usulü yerine getirme külfeti olmaktan çıkarak gerçek bir şiir estetiği oluşturur. Böylece şiir muhteva, şekil ve ses güzelliğiyle olağanüstü bir bütünlüğe erişir (Karahan, 1996: 240-246).

Fuzûlî şiir dünyamıza *Türkçe Dîvân*, *Farsça Dîvân*, *Arapça Dîvân*, *Leylâ vü Mecnûn*, *Beng ü Bâde*, *Sâkî-nâme*, *Hadîs-i Erba'in Tercümesi*, *Hadîkatü's- Süeda*, *Türkçe Mektuplar*, *Rind ü Zâhid*, *Sihhat ü Maraz* ve daha birçok eserini edebiyatımıza bahşetmiştir. Fuzûlî 963'te (1556) Bağdat ve çevresini kasıp kavuran büyük veba salgını sırasında vefat etmiştir. “Geçti Fuzûlî” sözü de bu tarihi vermektedir. En sağlam rivayetlere göre ölüm yeri Kerbelâ'dır (Karahan, 1996: 240-246).

Fuzûlî'nin divanında yer alan gazellerine, kasidelerine ve *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisi üzerine bugüne kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Fuzûlî'nin gazel ve kasidedeki ustalığı herkes tarafından bilinmektedir. Müseddes üzerinde de ne kadar başarılı olduğunu gösterebilmek için böyle bir çalışmaya girişilmiştir. Bu makalede Fuzûlî'nin Divanı'nda yer alan ilk müseddesi üzerinde bir inceleme yapılacaktır. Metin olarak *Fuzûlî Dîvânı*'nın Türkiye Yazma Eserler Kurumu tarafından yayımlanan nüshası esas alınmıştır (Kılınç, 2021: 687- 690). Şairin bu müseddesi klasik yöntemlerle hem şekil hem de muhteva olarak ele alınmıştır. Dokuz bentten oluşan söz konusu müseddes bent bent incelenmiş ve çalışmanın sonunda topluca bir değerlendirmeye tabii tutulmuştur.

MÜSEDDESİN ŞEKİL OLARAK İNCELENMESİ

Müseddes

1. Menem ki kâfile-sālār-ı kârvân-ı-ğamem
Müsâfir-i reh-i şahrâ-yı miñnet ü elemem
Haķır baħma maña kimseden sağınma kemem
Faķır-i pâdişeh-âsâ gedâ-yı muħteşemem
Sirişķ taht-ı revândur maña vü âh 'alem
Cefâ vü cevr mülâzım belâ vü derd haşem
2. Nè milk ü mâl maña çarħ vèrse memnûnam
Nè milk ü mâlden âvâre kılsa maħzûnam
Egerçi müflis ü pest ü muħaķķar u dûnam
Dem-â-dem eyle hayâl eylerem ki Kârûnam
Göñülde naķd-i vefâ genci lîk pinhânî
Gözüm hızâne-yi la'l ü güher velî fânî
3. Hayât şarf êdüben derd kılmışam hâşıl
Sirişķ-i al u ruħ-ı zerd kılmışam hâşıl
Zamîr gözgüsine gerd kılmışam hâşıl
Tabî'at-ı seg-i şeb-gerd kılmışam hâşıl
İşüm kara gece tâ şubħ nâle vü feryâd
Nè verseler aña şâkir nè dêseler aña şâd
4. Sirişķ-rîz gül-endâmlar hevâsı ile
Şikeste-hâl siyeh zülfler belâsı ile
Zamâne içre ğam-ı 'ışķ mâ-cerâsı ile
Hemîşe maşlahatum özgeler rızâsı ile
Nè devr-i gerdiş-i gerdûn menüm murâdum ile
Nè ğâyet-i emelüm hüsn-i i'tikâdum ile
5. Hasûd şüret-i aħvâlüme nazar kılmaz
Cefâ kılmaz men-i bî-çâreye hazer kılmaz
Şanur ki nâle-yi zârum aña eer kılmaz
Anı mürür ile 'âlemde derbeder kılmaz
Zamâne içre mücerrebdür intikâm-ı zamân
Hemîşe yahşıya yahşı vèrür yamana yaman
6. Hoşem ki hâme-yi taķdır-i İzid-i müte'âl
Vücüd levhine taşvîr êdende şüret-i hâl
Raķam kılan eger idbârdur vü ger iķbâl
Olur tağayyür aña ğayrdan bir emr-i muħâl
Sa'âdet-i ezeli ķâbil-i zevâl olmaz
Güneş yer üstine hem düşse pây-mâl olmaz
7. 'Azîz-i Haķ hased-i düşmen ile olmaz h'âr
Hasûd hîlesi iķbâli eylemez idbâr
Egerçi gül-büne ğâhî hazândan âfet var
Tedârik eyler aña 'âķıbet nesîm-i bahâr
Ğaraż ki her kim ezelden olursa devletmend
Muħâldür yète âşâr-ı devletine gezend

8. Egerçi bir nece gün iktizâ-yı ‘âlem-i dūn
Cihānda eyledi iqbāl rāyetini nigūn
Zamāne sûret-i ahvālüm êtdi dīger-gūn
Vefā haţına kalem çekdi çarh-ı bûkalemūn
Bugūn zāmāne ol ahvālden peşimāndur
Egerçi kâfir idi hāliyā müselmāndur
9. Fuzûlî eyledüğüñ ‘ahdüñe vefā kılğıl
Yeter şikāyet êdüp şerh-i mā-cerā kılğıl
Vücūduñı hedef-i nāvek-i belā kılğıl
Çamu cefālara şabr eyleyüp du‘ā kılğıl
Kim ola dūst rızāsı hemīn saña hāşıl
Rızā-yı dūstdur aşl-ı temettu‘ êy gāfil

Fuzûlî (Kılınç, 2021: 687- 690)

Nazım Şekli ve Kafiyesi

Aynı vezinde altı mısralık bentlerin birleşmesiyle meydana gelen musammatlara **müseddes** denir. Müseddesler genellikle 5-7 bent arasında yazılmışlardır. Az olmakla birlikte 12 bente kadar uzayan müseddesler de vardır. İncelemiş olduğumuz bu müseddes 9 bentten oluşmaktadır. Son bendinde mahlas söylenebilir. Nitekim Fuzûlî de öyle yapmıştır.

Kafiyesi “aaaaaa bbbcc dddddee ...” şeklinde devam eden şiir, her bendin son iki dizesinin kendi arasında kafiyeli olduğu müzdevic bir müseddestir.

Vezni

Fuzûlî, bu müseddesi aruzun müctes bahrinde yer alan “Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün (Fa‘lün)” kalıbıyla kaleme almıştır. Fuzûlî, bu kalıpla 8 kaside, 10 gazel, 1 müseddes, 2 kıt’a yazmıştır.

Bu müseddeste aruz vezniyle ilgili olarak yapılan tasarruflar da araştırılmış aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

	İmale	Kasr/Tahfif	Zihaf	Med	Vasl
1. bent	4			6	6
2. bent	4			3	9
3. bent	6			7	5
4. bent	1			6	8
5. bent	6			5	5
6. bent	4			5	11
7. bent	4			2	8
8. bent	3	1		2	6
9. bent	9		1	2	9
Toplam	41	1	1	38	67

Metindeki aruz tasarrufları, bentlere dağılımı yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, toplamda 41 imale, 1 tahfif / kasr, 1 zihaf, 38 med ve 67 vasl olarak tespit edilmiştir. Bunların içerisinde sadece bir yerde, o da mahlasta yapılan zihaf; bir yerde yapılan tahfif / kasr bulunmaktadır ki bunlar kusur sayılmamıştır. Ahenge tesir etmeyen bazı imaleler dışında kusur sayılabilecek başka bir husus bulunmamaktadır. Aruz tasarruflarının yapıldığı yerler ilgili kısımlarda tek tek gösterilmiştir.

Dil İçi Çeviri ve Açıklamalar

1. Bent:

Menem ki kâfile-sâlâr-ı kârvân-ı-gamem
Müsâfir-i reh-i şahrâ-yı mihnet ü elemem
Hakîr bahma maña kimseden şağınma kemem
Fakîr-i pâdişeh-âsâ gedâ-yı muhteşemem
Sirişk taht-ı revândur maña vü âh 'alem
Cefâ vü cevır mülâzım belâ vü derd haşem

Dil İçi Çeviri: Ben gam kervanının kafile başısıyım. İstirap ve sıkıntı çölünün yolunun yolcusuyum. Bana hor gözle bakma(yın) ve beni kimseden sakınma(yın), (buna) değmem. Ben padişah gibi fakir, muhteşem bir dilenciyim. Benim tahtım gözyaşımdır, sancağım da âhımdır. Belâ ve derde müptela olmuşum, cefa ve cevır de benim yardımcılarımdır.

Veze ve kafiye: “Kârvân”daki “kâr” hecesinde med vardır. “Müsâfir-i”de izafet i’sine vasl ve izafet i’sinde imale vardır. “Reh-i”de izafet i’sine vasl vardır. “Mihnet ü”de atıf vav’ına vasl ve atıf vav’ında imale vardır. “Hakîr”deki “kîr” hecesinde med vardır. “Mana” kelimesinin “na” hecesinde imale vardır. “Fakîr-i”de izafet i’sine vasl vardır. “şeh-âsâ”da vasl vardır. “Sirişk” kelimesinin “rişk” hecesinde med vardır. “Taht-ı” kelimesinde izafet i’sine vasl vardır. “Mana” kelimesinin “na” hecesinde imale vardır. “Âh” kelimesinde med vardır. “Cevır” ve “derd” kelimelerinde de med vardır.

İlk dört dizede redif olan şahıs ekinden (+em) önceki “gam, elem, kem, muhteşem” kelimelerinde revî harfî (asli son harf) olan “mim”den başka benzer bir harf olmadığı için mücerred kafiye; son iki dizedeki “alem, haşem” kelimelerinde de mücerred kafiye bulunmaktadır.

Kelimeler:

kâfile-sâlâr: kafile başı, başkan, reis

gam: kaygı, tasa, keder, yutkunurken boğazın düğümlenmesi

müsâfir: yolculuk yapan, seyreden, seyahate çıkan kimse, yolcu

kem: az; kötü, fena, değersiz

sirişk: gözyaşı

taht-ı revân: katır ve develer veya insanlar tarafından taşınan, üstü kapalı, yanlarında pencereleri bulunan, ufak bir oda şeklindeki tekerleksiz taşıt

'alem: işâret, alâmet, sancak, bayrak

mülâzım: Bir kimse, şey veya yere bağlılık ve devamlılık gösteren, bir işte sürekli çalışan kimse

haşem: bir kimsenin yanında bulunan adamları, maiyet

Açıklamalar:

Bendin birinci dizesinde şair, kendisini gam kervanının başı olarak görmektedir. Kervanların başında tecrübeli bir kişi olmak zorundadır. Çünkü kervanının gideceği yönü kendisi belirlemektedir.

Kederden kaynaklanan yutkunamama, boğazın düğümlenmesi anlamında kullanılan gam, türkülerimize de konu olmuştur. İçinde gam geçen bazı türkülerimiz ise şunlardır: “*Yine gam yükünün kervanı geldi, Hey gidi koca dünya gam yükü müsün? Değmen benim gamlı yaşlı gönlüme, Gam yeme gönül, Nerdesin nerde aceb gamla bıraktın da beni, Gam elinden benim zülfü siyahım*” ...

İkinci dizede şair, bir çölden geçmektedir. Bu çöl, ıstırap ve sıkıntı çölüdür. Çöllerin gündüzleri yüksek sıcaklığa ulaştığı ve geceleri ise soğuduğu bilinmektedir. Rüzgârların etkisiyle kumulların yer değiştirerek insanların yönünü bulmasını zorlaştırmaktadır. Çok sıcak ve su kaynakları da az olduğu için susuzlukla da karşı karşıya kalınmaktadır. Kendisi de içinde bulunduğu durumu çöle benzetmiştir.

Bendin üçüncü dizesinde şair, sevgiliye bana küçük düşürücü gözle bakma, beni kimseden sakınma, koruma demektedir. Şairin içinde bulunduğu durum o kadar zordur ki âdeta insanlar kendisine acınacak durumdaymış gibi bakmaktadırlar. Şair ise bu durumdan sıkıldığı için âdeta onları bu dizeyle uyarmıştır.

Dördüncü dizede şairin, malı mülkü hiçbir şeyi yoktur. Bir dilenci gibi hayat sürmektedir. Hatta o kadar fakirdir ki içinde bulunduğu toplumda hiç kimse kendisi kadar fakir değildir. Ve bu dizede kendisini padişaha benzetmiştir. Ben padişah gibi fakir, muhteşem bir dilenciyim demiştir. Padişah ve geda kelimeleri arasında ‘tezat sanatı’ yapılmıştır. Ayrıca fakir-geda, padişah-muhteşem arasındaki ilgiye (tenasüp) dayalı düzenli bir leff ü neşr yapılmıştır. Padişah, ülkenin en zenginiyken, geda yani dilenci ise ülkenin en fakiri, yoksuludur. Şair, o kadar fakirdir ki padişahın malının mülkünün çokluğu kadar kendisinin de yokluğu vardır. Bu yönüyle kendisini padişaha benzetmiştir (teşbih).

Beşinci ve altıncı dizelerde şair, adeta bir padişahın resmigeçidini tasvir etmektedir. Bu tabloda bir padişahın tahtı vardır ve onu taşıyan bu taht, sel olan gözyaşlarıdır. Tören alayının önünde giden sancak, aşğın ahıdır. Padişahın tahtının etrafında, sağında ve solunda bulunan maiyeti, muhafızları, mülazımları vardır. İşte bir padişahın ihtişamının olmazsa olmazı olan bu unsurlar, aşğın cevri, cefa, dert ve belalarıdır (tenasüp). ‘Haşem’ kelimesi ile bunların çokluğuna işaret edilmiştir. ‘Belā vü derd’ ve ‘cefā vü cevri’ tamlamalarının unsurları yaygın kullanımlarının aksine vezin gereği yerleri değiştirilmiştir (takdim-tehir).

2.Bent

Nē milk ü māl maña çarḥ vērse memnūnam
Nē milk ü mālden āvāre kılsa maḥzūnam
Egerçi müflis ü pest ü muḥakḳar u dūnam
Dem-ā-dem eyle ḥayāl eylerem ki Kārūnam
Göñülde naḳd-i vefā genci līk pinhānī
Gözüm hızāne-yi la‘l ü güher velī fānī

Dil içi Çeviri: Felek bana ne kadar mal mülk verse de memnun değilim. Beni maldan ve mülkten ne kadar mahrum bıraksa da üzülmem. Her ne kadar iflas etmiş, hor, fakir, yerlerde sürünüyorsam da kendimi Karun gibi hayal ederim. Vefa akçesinin hazinesi gönüldedir, lakin gizlidir. Mücevher hazinesi gözümdür, lakin fanidir.

Vezin ve Kafiye: Bendin bütün dizelerinin son tef’ilesi “fa‘lün” şeklinde gelmiştir. İlk iki dizenin başındaki “Milk ü māl” de atıf vav’ına vasl, “māl” hecesinde med vardır. “Maña” kelimesinin “na” hecesinde imale vardır. “Çarḥ” kelimesinde med vardır. “Mālden āvāre” arasında vasl vardır. “Müflis ü pest ü” de atıf vav’larına vasl, ikinci vav’da imale vardır. “Muḥakḳar u” kelimesinde vasl ve atıf vav’ında imale vardır. “demādem eyle”, “ḥayāl eyle-“ kelimelerinde vasl vardır. “Nakd-i” de izafet i’sine vasl vardır. “Līk” kelimesinde med vardır. “La‘l ü” kelimesinde atıf vav’ına vasl ve atıf vav’ında imale vardır.

İlk dört dizedeki redif olan şahıs ekinden (+am) önce “memnun, maḥzun, dūn ve Kārūn” kelimelerinde mürdef kafiye; son iki dizedeki “pinhānī ve fānī” kelimelerinde mukayyed kafiye bulunmaktadır.

Kelimeler:

milk: mülk kelimesinin eski metinlerde kullanılan bir şekli

çarh: çark, dönen tekerlek, gökyüzü, kâinat, felek, âlem

pest: aşağı, alçak, âdi, bayağı

muhaqqar: hor, hakir görülmüş, hakârete uğramış, aşağılanmış

dün: alçak, soysuz, aşağı

dem-â-dem: her vakit, dâima, her an

Kârûn: İsrâiloğulları zamânında zenginliğiyle ün salmış, sonra da malı ile birlikte helâk olmuş bir kişinin adı olup dilimizde “çok zengin” anlamında kullanılmaktadır.

naqd: elde bulunan geçerli para, akçe

lîk: lâkin

pinhânî: gizli

hızâne: hazine

la'l: parlak kırmızı renkli kıymetli bir taş

güher: cevher, mücevher, elmas, inci

velî: ama, fakat, lakin

Açıklamalar:

Bendin birinci dizesinde felek, şaire mal mülk verdiği için şair bu durumdan memnun olmamaktadır. Çünkü kendisi fakirlerin padişahı olduğu için kendisine mal mülk verilmesini istememektedir.

İkinci dizede şair, elinde ne varsa feleğin almasına üzülmeceğini ifade etmektedir. Hatta elinden malının mülkünün alınması durumunda üzülmek yerine sevinmiştir. Burada bir tezat vardır.

Üçüncü ve dördüncü dizeyi beraber incelediğimizde şair, elindeki bütün malı mülkü kaybetmiş olarak tarafından hakarete uğramış, insanların en aşağı en fakiri olarak görülmüştür. Lakin kendisi içinde bulunduğu bu durumda kendisini Kârûn gibi görmektedir. Kârûn, divan edebiyatındaki tarihî-efsanevi şahsiyetlerden birisidir. Kârûn, zenginliği ve aynı zamanda hasıslığı ile meşhur bir şahıs olup Musa Peygamber'in muasırıdır. Evvelce çok fakir iken, Musa'nın delâlet ile ilm-i kimyaya vâkıf olarak hudutsuz bir servete nail olduğu halde, Musa tarafından teklif olunan öşrü vermek istemediğinden onun duası ile malları ve serveti ile beraber yerin dibine batmıştır. Şair kendisini Kârûn'a benzeterek burada 'teşbih'; Kârûn kıssasından bahsettiği için 'telmih' sanatlarına yer vermiştir.

Beşinci dizede şair, gönlündeki vefa hazinesinden bahsetmektedir. Hazineler, maddi açıdan herkes için çok değerlidir. Ve herkes hazineye malik olmak ister. Nitekim önceki dizede bahsettiğimiz Kârûn da bunlardan biridir. Öğrendiği ilmi nefsi için kullanmıştır. Sonrasında ise hasıslığı nedeniyle elde ettiği bütün servetinden yoksun kalmıştır. Şairin ise bir hazinesi var lakin bu hazine gönlünde olduğu için gizlidir. Vefa, her insanda bulunmayan bir özelliktir. Vefa, tasavvufi açıdan incelendiğinde biz kulların elest bezminde Allah'a vermiş olduğumuz söze sadık kalma durumudur. Şair ise kendisinin fakir durumda kalmasına üzülmek yerine bu durumun Allah'tan geldiğini ve ondan ne gelirse gelsin isyan etmeyeceğine dair verdiği söze karşılık vefalı davranmaktadır. Vefa, geçerli akçeye benzetilmiştir.

Altıncı dizede şairin dünyalık mal olarak hiçbir şeyi kalmamıştır sadece çok ağladığı için gözlerinden kanlı gözyaşı gelmektedir. Bu çok değerli gözyaşları mücevher hazinesine benzetmiştir. La'l, güher, hazine, nakd, genc kelimelerinin bir arada kullanılması ile 'tenasüp' sanatı yapılmıştır.

3.Bent

Hayât şarf edüben derd kılmışam hâşıl

Sirişk-i al u ruh-ı zerd kılmışam hâşıl

Žamîr gözgüsine gerd kılmışam hâşıl
Tabî'at-ı seg-i şeb-gerd kılmışam hâşıl
İşüm kara gece tâ şubh nâle vü feryâd
Nê verseler aña şâkir nê deseler aña şâd

Dil İçi Çeviri: Hayatımı harcayıp dert elde etmişim. Kanlı gözyaşı ve sararmış yüz elde etmişim. Kalp aynasına toz kondurmuşum. Geceleri dolaşan köpek huylu olmuşum. İşim karanlık gecede sabaha kadar inleme ve feryat olmuş. Ne verseler ona şükreden, ne deseler onunla mutlu olmuşum.

Vezin ve Kafiye: Bendin, son dizesi hariç, bütün dizelerinin son tef'ilesi "fa'lün" şeklinde gelmiştir. "Hayât" kelimesinin "yât" hecesinde med vardır. "Sarf edüben"de vasl vardır. "Derd" kelimesinde med vardır. "Sirişk-i" de izafet i'sine vasl vardır. "Ruh-ı" izafet i'sine vasl ve izafet i'sinde imale vardır. "Zerd" kelimesinde med vardır. "Zamîr" kelimesinin "mîr" hecesinde med vardır. "Gözgüsine" kelimesindeki "ne" hecesinde imale vardır. "Gerd" kelimesinde med vardır. "Tabi'at-ı" kelimesindeki izafet i'sine vasl ve izafet i'sinde imale vardır. "Seg-i" kelimesinde izafet i'sine vasl vardır. "Şeb-gerd" kelimesinin "gerd" hecesinde med vardır. "Kara" kelimesinin "ra" hecesinde imale vardır. "Subh" kelimesinde med vardır. "Nâle vü"de atif vav'ında imale vardır. "Deseler" kelimesinin "de" hecesinde imale vardır.

Bendin ilk dört dizesinde derd, zerd, gerd, şeb-gerd kelimelerinde mukayyed kafiye, son iki dizedeki feryâd ve yâd kelimelerinde mürdef kafiye vardır.

Kelimeler:

sirişk: gözyaşı
ruh: yanak
zerd: sarı renk, sararmış, solmuş
zamîr: iç, derun, kalp, gönül
gözü: ayna
gerd: toz, toprak
tabi'at: doğa, yaratılış, huy
seg: köpek
şeb-gerd: gece dolaşan
şubh: sabah vakti, sabah
nâle: inleme, inilti
şâkir: şükreden kimse, şükredici
şâd: sevinçli, memnun, mesrur

Açıklamalar:

Bendin ilk dizesinde şair vermiş olduğu söz üzerine bütün hayatını sarf edip dert elde etmiştir. Çünkü feleğin malını, mülkünü elinden alması, başına bela ve dertlerin gelmesi, ah etmesi, gözyaşı dökmesi vs. bunların hepsi şairi aslında istediği şeye yani derde düşürmüştür.

İkinci dizesinde ise âşık sevgiliye duyduğu aşktan dolayı hayatını sarf edip, acı çekmiştir ve bu uğurda çok ağlamıştır bu sebeple gözlerinden kanlı gözyaşı gelmeye başlamıştır. İçinde bulunduğu bu duruma daha fazla dayanamamıştır. Şairin dert ve hastalıktan dolayı yüzü sararmıştır.

Üçüncü dizesinde benzetmeye dayalıdır Türkçe bir isim tamlaması karşımıza çıkmaktadır. Bu tamlama "zamir gözgüsü"dür ve kalp aynası anlamına gelmektedir. Zamir mecazi anlamda kalp, gönül anlamına gelmektedir. Çünkü aşkın gönlüne baktığımızda sadece sevgiliyi görmekteyiz. Gözü ise ayna demektir. Gönül aynasına toz konması yani kirlenmesi

mecazen işlenen günahlara ve yapılan kötülüklere işaret etmektedir. İlahi güzelliğin sırrı gönül aynasında görünür.

Tasavvufi anlamda kalp aynasına kısaca değinecek olursak; Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye göre kalp, duygu ve hislerin mahalli olmaktan öte, bilginin mahallidir. Dolayısıyla kalbin Tanrı bilgisine ilişkin sınırsız kabiliyeti vardır; çünkü o, her an bir halden ötekine geçerek yepyeni bilgiler edinme yeteneğine sahiptir. Ayna ise genelde müslümanın, özelde de sūfinin sadece kalbini simgeleyen bir metafor iken, İmam Gazzâlî (ö.505/1111) ile birlikte sūfinin yaratıcısı ile yaşadığı mistik birlik (vahdet) hâlini de ifade eder bir tarza bürünmüş, felsefi anlamda da en gelişkin seviyesine kavuşmuştur. Bu iki kelimeyi derleyecek olursak aslında kalp aynası, insanın lâhûtî (ilahi) âlemle irtibatı olmaz, rûhânî (mânevî, metafizik) bilgi ve hikmetten yoksun kalırdı (Ögke, 2009: 75-89).

Dördüncü ve beşinci dizede şair, çektiği acı ve sıkıntılardan dolayı geceleri dolaşmaya başlamıştır. Geceleri insanlar evlerine çekildikleri için doğadaki her şey geceleri dolaşmayı seven hayvanlara kalmaktadır. Köpekler genellikle geceleri sabahlara kadar feryat ederek ulumaya başlarlar. Şair de çektiği aşk acısından dolayı geceleri sokakta gezinirken acı ve feryat içinde inlemektedir. Bu feryat ve figanın sevgili tarafından işitilmesini istemektedir. Köpeğin huyu anlamına gelen “tabi‘at-ı seg” tamlaması ile şair kendisini köpeğe benzetmiştir (teşbih).

Altıncı dizede ise şair, kendisine ne verilse verilsin ona şükredip mutlu olacağını söylemektedir. Verilecek olan şey hüznün, keder, hastalık, dert vb. bunların hepsi verilse bile hem şükrederim hem de mutlu olurum demektedir.

4.Bent

Sirişk-rîz gül-endâmlar hevâsı ile
Şikeste-hâl siyeh zülfler belâsı ile
Zamâne içre gam-ı ‘ışk mâ-cerâsı ile
Hemîşe maşlahatum özgeler rızâsı ile
Nê devr-i gerdiş-i gerdün menüm murâdum ile
Nê gâyet-i emelüm hüs-n-i i‘tikâdum ile

Dil İçi Çeviri: Gül endamlı güzellerin hevesiyle gözyaşı dökmekteyim. Siyah saçlar belası ile kötü bir hâldeyim. Bu zamanda aşk gamının macerasını yaşıyorum. İşim gücüm daima başkalarının rızası iledir. Ne feleğin dönmesi, benim muradıma göredir ne de arzularımın neticesi, inancımın güzelliğine göredir.

Vezin ve Kafiye: “Sirişk-rîz” kelimesinin “rişk” ve “rîz” de med vardır. “Gül-endâm” vasl vardır. “Endâm” kelimesinin “dâm” hecesinde med vardır. “Hâl” ve “Zülf” kelimelerinde med vardır. “Gam-ı” da izafet i’sine vasl vardır. “İşk” kelimesinde med vardır. “Devr-i gerdiş-i” tamlamalarının izafet i’lerinde vasl vardır. “Murâdum ile” kelimeleri arasında vasl vardır. “Gâyet-i” de izafet i’sine vasl, izafet i’sinde imale vardır. “Hüs-n-i” de izafet i’sinde vasl vardır. “İ‘tikâdum_ile”de vasl vardır.

İlk dört dizede “+sı ile” redif, “hevâ, belâ, mâcerâ, rızâ” kelimelerinin sonunda revî (elif) harfinden ibaret olan mücerred kafiye bulunmaktadır. Son iki dizedeki “+um ile” redif, “murâd, i‘tikâd” kelimelerinde ise mürdef kafiye vardır.

Kelimeler:

sirişk-rîz: gözyaşı döken
gül-endam: gül bedenli, gül fidanı
hevâ: istek, arzu, heves
şikeste-hâl: hâli kötü, kırgın
zülf: yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi

hemîşe: daima, her zaman
maşlahat: iyi olan ve iyiliğe yol açan, iş, güç
gerdiş: dönüş, dönme, devretme
gerdün: dönen, devreden
i'tikâd: inanma, kalben tasdik ederek inanma, inanç

Açıklamalar:

Bu bendin ilk dört dizesi birbirini anlamsal olarak tamamlamaktadır. Bendin ilk dizesinde şairin gözyaşı dökmesinin sebebi gül endamlı güzellerin hevesinden dolayıdır. Divan şiirinde güllerin rengi kırmızıdır. Şair bu dizede gözünden akan kanlı yaş ile gül arasında anlamsal bir uyum yakalamıştır ve burada tenasüp vardır. Güzellerin boylarını gül fidanlarına benzeterek teşbih yapmıştır.

İkinci dizede ise şair, kendisinin kötü bir hal, durum içinde olduğunu söylemektedir. Bunu sebebi ise sevgilinin siyah saçlarıdır. Çünkü divan şiirinde sevgilinin saçları genellikle siyahtır. Saç âşığın sevgili ile olan münasebetinde önemli bir yere sahiptir, âşığın sevgiliye yakın olmasını sağlayan unsurdur. Saça yakalanan âşığın gönlü sevgilinin yüzüne kavuşabilecektir. Bundan dolayı âşıkların gönlü sevgilinin saçlarına asılı olarak tasavvur edilir. Sevgilinin yüzü ise beyazdır. Bu yüzden sevgilinin siyah saçları sevgilinin yüzünü gizlemektedir. Bu durum âşığı perişan etmektedir. “Şikeste”nin saçların kıvrımını, “belâ”nın kara sıfatını çağrıştırmamasından “saç ve siyah” kelimeleri ile iham-ı tenasüp oluşturmuştur.

Üçüncü dizede aşk gamının macerasından bahsedilmektedir. Bir önceki mısradaki “belâ ve saç” ile bu maceranın uzunluğuna da işaret edilmektedir (iham-ı tenasüp). Gam, âşık için mihenk taşı gibidir; onun âşıklık yolunda ne derece istekli ve dayanıklı olduğunu ölçer. Bu yüzden âşık daima gam ister, âdeta onsuz olamaz. Çünkü gam bittiği zaman vuslat kendini gösterecektir. Gam, insanı feleğin çemberinden geçirir ve onun olgunlaşmasına yardımcı olur. Velhâsıl Divan şiirinde gam için söylenecek sözün sınırı bulunmaz. Âşık her gam ile iç içedir ve her bakımdan gamın adı anılır (Pala 2014: 161). Sevgiliden uzakta kalmak, şair için içinde bulunduğu durumdan dışarı çıkılmaz hale gelmektedir. Bu durumdan kurtulabilmesinin tek yolu ise güzel yüzlü sevgilinin yüzünü göstermesini beklemekten geçmektedir.

Dördüncü dizede şair, benim işim gücüm başkalarının rızası doğrultusundadır, derken hiçbir zaman kendi arzusunun gerçekleşmediğini de ifade etmektedir. Önceki bentlerden de hatırlanacağı üzere, Fuzûlî'nin edebî kişiliğine de uygun bir ifadeyle, içinde bulunduğu gam hâlini bizzat kendisi istemektedir.

Beşinci dizede şairin felekten şikâyeti söz konusudur. Hiçbir şeyin kendi isteği ile olmadığını bahtının yaver gitmediğini ifade etmektedir. Tasavvufi anlamda devr; İnsanın gayb âleminden ayrılıp maddî âleme gelmesi; su, hava, ateş, toprak, bitki ve hayvan devrelerini sürdürdükten sonra tekrar geldiği yere dönen “fenâfillâh” mertebesine erişerek Hak'la Hak olması hâdisesinin takip ettiği seyre denilmektedir. Çarh; ilk anlamıyla gökyüzüdür, feleklerdir. Gökyüzünün dönmesi, günlerin ve gecelerin peş peşe gelip gitmesidir; yani ömrün geçmesidir (Bayram-Kuzubaş: 2016).

Altıncı dizede şair, niyetindeki iyiliğin aksine hayatının kötü geçtiğini ifade etmektedir. Son iki dizedeki “ne...ne...” bağlacı ile aslında bize şunu söylemektedir. Ne feleğin dönmesi benim muradım iledir ne de son derece istekli arzularımın neticesi, inancımın güzelliği iledir, demektedir. Aslında burada olumsuz bir anlam vardır. Çünkü feleğin kendisinin isteği üzerinde dönmediğini, kendisi ne kadar isterse istesin arzularının iyi niyetine rağmen gerçekleşmediğini ifade etmektedir.

5.Bent

Hasûd şüret-i ahvâlüme nazar kılmaz
Cefâ kıılır men-i bî-çäreye hazer kılmaz

Şanur ki nâle-yi zârum aña eser kılmaz
Anı mürûr ile 'âlemde derbeder kılmaz
Zamâne içre mücerredür intikâm-ı zamân
Hemîşe yahşıya yahşı vèrür yamana yaman

Dil İçi Çeviri: Kıskanç (rakip) hâlimin görüntüsüne bakmaz. Benim gibi çaresize çekinmeden eziyet eder. Ağlayıp inlememin ona tesir etmeyeceğini, zaman içerisinde onu âlemde perişan etmeyeceğini sanır. (Hâlbuki) Zamanın intikamı insanlar arasında tecrübe edilmiştir: Daima iyiye iyi, kötüye kötü (karşılık/ceza) verir.

Ve zin ve Kafiye: Bendin ilk dört dizesinin son tef'ilesi "fa'lün" şeklinde gelmiştir. "Hasûd" kelimesinin "sûd" hecesinde med vardır. "Sûret-i" de izafet i'sine vasl vardır. "Ahvâlûme" kelimesindeki "me" hecesinde imale vardır. "Men-i"de izafet i'sine vasl vardır. "Bî-çareye" kelimesindeki "ye" hecesinde imale vardır. "Aña" kelimesinin "ña" hecesinde imale vardır. "Anı" kelimesinin "nı" hecesinde imale vardır. "mürûr ile"de vasl vardır. "Mücerredür intikam"da vasl vardır. "İntikâm-ı"da izafet i'sine vasl vardır. İkinci "yahşı" kelimesinin "şı" hecesinde imale vardır. "Yamana" kelimesinin "ma" hecesinde imale vardır.

İlk dört dizede "kılmaz" kelimesi redif olmak üzere, "nazar, hazer, eser, derbeder" kelimelerinde mücerred kafiye vardır. Son iki dizede ise "zaman, yaman" kelimeleri mürdef kafiyevidir.

Kelimeler:

hasûd: kıskanç, çok kıskanç

hazer: sakınma, çekinme

nâle: inilti

mürûr: geçme, geçiş, sona erme

derbeder: âvâre, kılıksız, derli toplu olmayan

mücerreb: denenmiş, sınanmış, tecrübe edilmiş

hemîşe: daima, her zaman

yahşı: güzel, iyi

Açıklamalar:

Bendin ilk dizesinde kıskanç bir kişiden bahsedilmektedir. Hasûd tabir edilen bu kişi şairin rakibidir ve onun perişan hâline hiç itibar etmemektedir. İkinci dizede yine bu kişi çaresiz âşığa hiçbir şeyden çekinmeden eziyet etmektedir.

Üçüncü ve dördüncü dizelerde "ki birleşik cümle" formunda anlamsal bütünlük vardır. Şair, yine aynı hasetçinin yaptığı eziyetlerin yanına kâr kalacağını zannettiğini, söyler. Hâlbuki mazlumun ahı hiçbir zaman yerde kalmamıştır. Son iki dizede zaman içerisinde bunun yaşayanlar tarafından tecrübe edildiği veciz bir şekilde ifade edilmiştir: "Zamane içre mücerredür intikâm-ı zamân." Burada "intikâm-ı zamân" ibaresi ile intikamın zamana izafe edilmesinde lugavî mecaz yoluyla intikam fiili gerçek faili olan Allah'a değil zamana isnat edilmiştir. 'Zamân, yahşı ve yaman' kelimelerinin tekrarı ile anlama ve ahenge değer katılmıştır.

Son dizede zamanın iyileri ödüllendireceği, kötülerini de cezalandıracağı ifade edilmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de apaçık bir şekilde iyilerin mükâfatlandırılacağı, kötülerin ise cezalandırılacağı birçok yerde ifade edilmektedir (Karaman, 2005, Alak,96/8; Bakara, 2/177; Nisâ, 4/136 vd.).

6.Bent

Hoşem ki hâme-yi takdîr-i İzid-i müte'âl
Vücüd levhine taşvîr edende şüret-i hâl
Raşam kılan eger idbârdur vü ger ikbâl
Olur tağayyür aña gayrdan bir emr-i muhâl
Sa'adet-i ezeli kâbil-i zevâl olmaz
Güneş yer üstine hem düşse pây-mâl olmaz

Dil İçi Çeviri: (Öyle) mutluyum ki: Yüce Tanrı'nın takdir kalemi vücut levhasına halimi bahtlı ya da bahtsız olarak resmederken başka birinin bu yazgıyı değiştirmesi imkânsızdır. Ezeli saadet gölgelenemez; güneş yeryüzüne düşse de ayakaltında kalmaz.

Vezin ve Kafiye: Bendin 3, 5 ve 6. dizelerinin son tef'ilesi "fa'lün" şeklinde gelmiştir. "Takdîr-i"de izafet i'sine vasl vardır. "İzid-i"de izafet i'sine vasl ve izafet i'sinde imale vardır. "Vücüd" kelimesinin "cüd" hecesinde med vardır. "Tasvîr edende" kelimeleri arasında vasl vardır. "Şüret-i" de izafet i'sine vasl vardır. "Eger idbâr" kelimeleri arasında vasl, "idbâr" kelimesinin "bâr" hecesinde med vardır. "Tağayyür ana" kelimeleri arasında vasl vardır. "Ana" kelimesinin "na" hecesinde imale vardır. "Gayr"da med vardır. "Bir emr" kelimeleri arasında vasl-ı hemze vardır. "Emr-i" kelimesinde izafet i'sine vasl vardır. "Sa'adet-i" de izafet i'sine vasl ve izafet i'sinde imale vardır. "Kâbil-i" de izafet i'sine vasl ve izafet i'sinde imale vardır. "Yer üstine" kelimeleri arasında vasl vardır. "Pây-mâl" terkininin her iki hecesinde de med vardır.

İlk dört dize sonundaki "müte'âl, hâl, ikbâl, muhâl" kelimeleri mürdef kafiyevidir. Son iki dizedeki "olmaz" redifinden önceki "zevâl, pây-mâl" kelimeleri de mürdef kafiyevidir.

Kelimeler:

hâme: kalem

İzid: Allah

müte'âl: çok yüce, ulu

levh: üzerine yazı yazılabilecek ve resim yapılabilecek yassı düz nesne veya düzey

şüret-i hâl: görünen, dışa akseden durum

raşam: sayı, miktar, yazı yazma

idbâr: talihin yüz çevirmesi, talihsizlik

ikbâl: talih ve baht açıklığı, mutluluk, saadet

tağayyür: değişme, başkalaşma

muhâl: olması, gerçekleştirilmesi mümkün olmayan

ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman, başlangıcı tasavvur edilemeyen zaman

zevâl: yok olma, yok edilme, ortadan kalkma

pây-mâl: ayaklar altına alınmış, çiğnenmiş

Açıklamalar:

Bu bentte şair genel olarak kaderden bahsetmekte ve kendi kader inancını telkin etmektedir. Bunu yaparken de birtakım söz sanatlarından ve veciz sözlerden yararlanmışır.

İnsanın kaderinde dış güzelliği, hayatı boyunca neler yaşayacağı levhimahfuz da yazılıdır ve bu yazılı olan kader değişmez. İnsanoğlunun dış görünüşünü, güzelliğini yalnızca Yüce Allah, takdir kalemiyle tasvir eder. İnsanın yaratılması konusu ile ilgili Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: "Ant olsun biz insanı, çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yarattık. Sonra onu sağlam bir karargâhta nutfe haline getirdik. Sonra nutfeyi alaka (aşılınmış yumurta) yaptık. Peşinden alakayı, bir parçacık et haline soktuk; bu bir parçacık eti kemiklere (iskelete) çevirdik; bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka bir yaratılışla insan haline getirdik. Yapıp

yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir.” (Karaman, 2005, Mü'minun, 23/12-14) Bir başka ayette de mealen şöyle buyurulmaktadır: “Allah'ın, kendisini helal kıldığı şeyde Peygambere herhangi bir vebal yoktur. Önce gelip geçenler arasında da Allah'ın âdeti böyle idi. Allah'ın emri mutlaka yerine gelecek, yazılmış bir kaderdir.” (Karaman, 2005, Ahzâb, 33/38). Şair de kaderin sadece Allah tarafından değiştirilebileceğini bildiği için bu durumdan memnundur. Çünkü hiç kimse onun ne mutluluğunu ne de mutsuzluğunu değiştirebilecek güce ve kuvvete sahiptir.

Güneşin insan hayatı için ne kadar değerli olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Güneşin değerine gölge düşürmeye yönelik hiçbir çaba sonuç vermez. Şair de son iki dizede irsal-i mesel yoluyla bu gerçeğe işaret etmiştir: “Ezeli saadet gölgelenemez.”, “Güneş yere düşse de değersizleşmez” anlamındaki son iki dizede bu tecrübelerin sonucu olarak söylenmiş “Altın çamura düşmekle değerini yitirmez.”, “Güneş balçıkla sıvanmaz.” gibi atasözlerimizi hatırlatmaktadır.

Aynı kökten türemiş olan “tasvîr” ve “suret” kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla iştikak sanatı yapılmıştır. Birbirleriyle alakalı “kalem, levh, tasvîr, suret” kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla tenasüp sanatı yapılmıştır. “İkbâl” ile “idbâr” kelimeleri arasında tezat vardır. “Gayr”, “tagayyür” kelimeleri de aynı kökten türemiş / müştak kelimelerdir ve bir arada kullanılmakla iştikak sanatı yapılmıştır. “Zevâl” ile “güneş” kelimeleri arasında da tezat vardır.

7.Bent

‘Azîz-i Hâk hased-i düşmen ile olmaz h̄âr
Hasûd h̄ilesi ikbâli eylemez idbâr
Egerçi gül-büne gâhî hazândan âfet var
Tedârik eyler aña ‘âkıbet nesîm-i bahâr
Ġaraż ki her kim ezelden olursa devletmend
Muḥâldür yête âsâr-ı devletine gezend

Dil İçi Çeviri: Allah'ın aziz ettiği kişi, düşmanın hasedi ile hakir olmaz. Hasetçinin hilesi mutluluğu mutsuzluğa çeviremez. Her ne kadar gül ağacına bazen sonbahardan afet erişirse de bahar rüzgârı sonunda onun imdadına yetişir. Maksat şudur ki, bir insan ezelde devletli ise onun devletine zarar ulaşması mümkün değildir.

Veze ve Kafiyeler: Bentin bütün dizelerinin son tef'ilesi “fa'lün” şeklinde gelmiştir. “Azîz-i” de izafet i'sine vasl vardır. “Hased-i” de izafet i'sine vasl ve izafet i'sinde imale vardır. “Düşmen ile”de vasl ve “n_i” hecesinde imale vardır. “Hasûd” kelimesinin “sûd” hecesinde med vardır. “Hazândan âfet” kelimesindeki “n” ile “âfet” kelimesindeki “â”ya vasl vardır. “Tedârik eyler aña” kelimelerinde vasl, “ña” hecesinde imale vardır. “Kim ezelden”de vasl vardır. “Muḥâl” kelimesinin “hâl” hecesinde med vardır. “Âsâr-ı”da izafet i'sine vasl vardır. “Devletine” kelimesindeki “ti” hecesinde imale vardır.

İlk dört dizenin sonundaki “hâr, idbâr, var, bahâr” kelimelerinin kafiyesi mürdef; son iki dizedeki “devletmend, gezend” kelimelerinin kafiyesi ise mukayyedir.

Kelimeler:

ḥased: kıskançlık, çekememe

h̄âr: değersiz, itibarsız, hakir

hasûd: kıskanç

h̄ile: bir kimseyi kandırmak, kandırmak ve yanıltmak amacıyla yapılan tertip, düzen

ikbâl: tâlih, baht açıklığı

idbâr: talihin insana yüz çevirmesi, talihsizlik, bahtsızlık

egerçi: her ne kadar, gerçi

gül-bün: gül fidanı, gül ağacı
gâhî: ara sıra bâzan
hazân: güz, sonbahar
nesîm- i bahâr: bahar rüzgârı
devletmend: devletli, yüce
gezend: zarar, ziyan, musibet

Açıklamalar:

Bu bentte önceki benttekini benzer bir üslup vardır. Şairin doğru-yanlış telkinleri benzer veciz sözlerle bu bentte de devam etmektedir.

Allah'ın aziz kıldığı bir kişiyi hiçbir hasetçi düşman aşağılayamaz, onu değersizleştiremez. Allah'ın takdir kalemiyle yazıldığı için alın yazısını hiç kimse değiştiremez. Kıskanç insanlar ne yaparsa yapsın bir kişinin kaderinde devletli olmak varsa zamanı geldiğinde o kişi devletli olur. Hiç kimse ona zarar veremez çünkü o kişi Allah'ın himâyesi altındadır. Hasetçi düşmanların çabalarına misal olmak üzere üçüncü ve dördüncü mısradaki ilkbahar ve sonbaharın tabiat üzerindeki tesiri adeta resmedilmiştir: Ne zaman havalar soğumaya başlarsa yani hazan mevsimi gelirse güller yavaş yavaş solmakta ve yapraklarını dökmeye başlamaktadırlar. Allah'ın aziz ettiği kişi bahar gibi güzel, cıvıl cıvıl, hafif rüzgârlı, mutlu bir kişiliğe sahiptir. Ama kendisi bir insan olduğu için ömrü boyunca çok farklı duygular yaşamaktadır. Güler, ağlar, hüzünlenir, sinirlenir... Bütün duygular onda da vardır. Hayatının bir dönemini bahar gibi geçirirken bir süre sonra rüzgârların estiği, soğukların başladığı, hüzünlendiği âdeta yaprak döker gibi solduğu da görülür. Hayat boyunca ümidin hiçbir zaman kaybedilmemesi gerektiği bu ilkbahar sonbahar metaforuyla veciz bir şekilde ifade edilmiştir. Sonbaharla gelebilecek muhtemel afetlerin zararlarının ilkbaharla telafi edileceği, Kur'an-ı Kerim'de geçen "Her zorluğun ardından bir kolaylık vardır. Muhakkak ki, her zorluğun ardından bir kolaylık vardır" (İnşirâh, 94/5, 6) hakikatini hatırlatmaktadır.

Son iki dizelerde dile getirilen devletli kişiler hakkında Kutadgu Bilig'de "Ey ikbal sahibi, devletli kişi, sen bu boş mutluluğa güvenme. Akarsu, güzel söz ve mutluluk, yorulmadan, durup dinlenmeden bütün dünyayı dolaşırlar. Mutluluğun devamlılığına inanılmaz. O çok vefasızdır, dönektir. Yürürken uçar gider. Ayağı kaygandır." (Çağbayır, 2020: 56) şeklinde ifadelere yer verilerek devletli kişilerin bu uyarıları, nasihatleri dikkate almaları gerektiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte ezelde devletli yazılan kaderi değiştirmeye kimsenin gücünün yetmeyeceği Fuzûlî tarafından önceki bentte de ifade edilmiştir. Son iki dize bu minvalde söylenmiş veciz bir sözdür (irsal-i mesel).

Önceki bentte olduğu gibi bu bentte de benzer sanatlardan istifade edilmiştir. Çünkü telkin edilen inançlar, hakikatler aynı minvalde aynı üslupla devam etmiştir. İlk iki dizedeki "azîz" ile "hâr", "idbâr" ile "ikbâl" kelimeleri arasındaki tezat; "hased", "düşman", "hasûd", "hîle" kelimeleri arasındaki tenasüp dikkat çekmektedir. Ayrıca aynı kökten gelen "hased" ile "hasûd" kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla meydana gelen iştikak sanatı, ahenge de katkı sağlamaktadır. Ahenge katkı sağlayan bir başka kullanım ise "devlet" kelimesinin son iki dizelerde tekrarıdır. Yaptıkları işler bakımından kişileştirilen "hazân" ile "bahâr" arasında bir tezat olduğu söylenebilir.

8.Bent

Egerçi bir nêce gün iktizâ-yı 'âlem-i dñn
Cihânda eyledi iqbâl râyetini nigñn
Zamâne şuret-i ahvâlüm êtdi dîger-gñn
Vefâ hâtna kalem çekdi çarh-ı bñkalemñn
Bugñn zãmâne ol ahvâlden peşimândur
Egerçi kâfir idi hâliyâ müselmândur

Dil İçi Çeviri: (Felek) her ne kadar bir süredir alçak dünyanın bir gereği olarak kâinatta mutluluk bayrağını baş aşağı etti, zaman içerisinde beni hâlden hâle geçirdi, bukalemun gibi renkten renge girerek vefa yazısına kalem çekip sildi ise de şimdi (herkes gibi o da) yaptıklarından pişmandır. Her ne kadar kafir idiye(ler) de şimdi Müslüman olmuş(lar)dır.

Ve zin ve Kafiye: Bendin 3, 5 ve 6. dizelerinin son tef'ilesi "fa'lün" şeklinde gelmiştir. "Âlem-i dîn" burada izafet i'sine vasl vardır. "İkbâl" kelimesinin "bâl" hecesinde med vardır. "Râyetini"deki "ti" hecesinde imale vardır. "Sûret-i"de izafet i'sine vasl; "ahvâlüm etdi"de vasl vardır. Aslında şeddeli olan "hatt" kelimesi vezin gereği şeddesiz (tahfif / kasr) ve "ti" hecesi imaleli okunmalıdır. "Çarh-ı" da izafet i'sine vasl vardır. "Ol ahvâl"de vasl, "ahvâl" kelimesinin "vâl" hecesinde med vardır. "Kâfir idi"de vasl, "idi" kelimesinin "di" hecesinde imale vardır.

Bendin ilk dört dizesinin sonundaki "dîn, nigûn, dîger-gûn, bukalemun" kelimeleri ve son iki dizedeki "+dur" redifinden önceki "peşimân, müselmân" kelimeleri mürdef kafiyelidir.

Kelimeler:

iktizâ: gerekme, gerektirme, lüzum

'âlem-i dîn: alçak dünya

cihân: yaratılmış olan şeylerin bütünü, evren, dünya

ikbâl: talih ve baht açıklığı, mutluluk

râyet: sancak, bayrak

nigûn: baş aşağı olmuş, tersine dönmüş

zamâne: devir, zaman, yaşayan insanlar

dîger-gûn: başkalaşmış, değişmiş, farklı bir renge bürünmüş

hât: çizgi, yazı

bûkâlemun: bulunduğu yere göre renk değiştiren hayvan

hâliyâ: şimdiki zamanda, şimdiki halde

Açıklamalar:

Şair bu bentte feleğin mutluluğunu bozmasından dolayı şikâyet etmektedir. İkinci dizede yine ikbal bu defa bir bayrağa benzetilerek somutlaştırılmış olarak karşımıza çıkmaktadır (teşbih). Bu ikbal sancağının alçak felek tarafından baş aşağı edilmesi kinaye yoluyla aslında dönek dünyanın gereklerindedir. Genel olarak divan şairleri kötü giden talihin müsebbibi olarak feleği görmüşlerdir. İlerleyen dizelerde talihten şikâyet, yönünü zamaneye çevirmiş, mürsel mecaz yoluyla her dönem kendilerinden şikâyet edilen zamane insanlarından şikâyet edilmiştir. Beşinci dizede ise zamane insanlarının, yaptıkları kötülüklerden pişman oldukları leff ü neşr yoluyla temsil edilmiştir: Altıncı dizede zamane insanlarının pişman olmadan önceki hâlleri kâfirlikle, pişman olduktan sonraki hâlleri ise Müslümanlıkla nitelendirilmiştir.

Feleğin bukalemun gibi renkten renge girmesi gibi şair de hâlde hâle girmektedir. Aslında şairin şahsında insanların da renkten renge girdikleri, kâfirlikle Müslümanlık arasında gidip geldikleri vurgulanmıştır. Şair dostluğun, vefanın üzerine bir çizgi çekilerek silinebilen basit bir yazı gibi görülmesinden şikâyet etmektedir. Vefanın bir yazıya benzetildiği dördüncü dizede, çarh (felek, baht) da kapalı istiare yoluyla bir yazıcıya benzetilmiştir. İlk dört dizedeki "dîn, nigûn", "suret, hat, kalem", "dîger-gûn, bukalemun" kelimelerinin tenasübüne karşılık, son dizede "kâfir, müselmân" tezdâd dikkat çekmektedir. Bu tezat insanların hâlden hâle geçişinin iki uç noktası olarak kullanılmıştır.

9.Bent

Fuzûlî eyledüğüñ ‘ahdüñe vefâ kılğıl
Yéter şikâyet edüp şerh-i mâ-cerâ kılğıl
Vücûduñı hedef-i nâvek-i belâ kılğıl
Kamu cefâlara şabr eyleyüp du‘â kılğıl
Kim ola düst rızâsı hemîn saña hâşıl
Rızâ-yı düstdur aşl-ı temettü‘ ey gâfil

Dil İçi Çeviri: Fuzûlî, ahde vefa gösterip verdiği sözde dur. Şikâyet etmeyi bırak da başından geçenleri açıkla. Vücudunu belâ okuna hedef et. Bütün eziyetlere sabır gösterip dua et ki dostun daima rızasını kazanasın. Ey gafil, dünyada elde edeceğin asıl kazanç dostun rızasıdır.

Vezi ve Kafiye: Bendin bütün dizelerinin son tef’ilesi “fa’lün” şeklinde gelmiştir. “Fuzûlî”nin “lî” hecesinde zihaf vardır. Mahlasın nisbet î’indeki bu zihaf birçok şairde vaki’dir ve bir vezin kusuru saymamak gerekir. “Ahdüñe” kelimesinin “ñe” hecesinde imale vardır. “Şikâyet edüp”te vasl vardır. “Şerh-i”de izafet i’sine vasl vardır. “Vücûduñı”da “ñı” hecesinde imale vardır. “Hedef-i” de izafet i’sine vasl ve izafet i’sinde imale vardır. “Nâvek-i”de de izafet i’sine vasl ve izafet i’sinde imale vardır. “Kamu” kelimesinin “mu” hecesinde imale vardır. “Sabr eyleyüp”te vasl vardır. “Kim ola”da vasl, “la” hecesinde imale vardır. “Düst” kelimesinde med vardır. “Rızâsı” kelimesinde “sı” hecesinde imale vardır. “Saña”daki “ña” hecesinde imale vardır. “Düstdur aşl-ı” kelimelerinde “düst” hecesinde med; “aşl” hecesine vasl; “aşl-ı”da izafet i’sine vasl ve izafet i’sinde imale vardır. Vezin gereği temettü‘ kelimesinin sonundaki ayn ünsüzü “ey”e bağlanarak okunmalıdır (vasl).

Bendin ilk dört dizesinde “kılğıl” redifinden önce yer alan “vefâ, mâcerâ, belâ, du‘â” kelimelerinde mücerred; son iki dizesinde ise “hâşıl, gâfil” kelimelerinde müesses kafiye bulunmaktadır.

Kelimeler:

'ahd: yemin, ant

nâvek: ok, tir

hemîn: yerine göre, ancak, hemen

aşl-ı temettü' : asıl kazanç

gâfil: gaflet içinde bulunan, dikkatsiz, düşüncesiz, habersiz

Açıklamalar:

Bu son bentte şair, kendisini şiirden tecrit yoluyla mahlasına seslenmektedir. İlk üç bentte dile getirdiği hakikatleri ve verdiği sözleri hatırlatarak sekizinci bentte yaptığı şikâyetleri kendi yüzüne vurmaktadır. Çektiği eziyetlere ve kendisine yapılan kötülüklere karşı zamaneden, felekten şikâyet eden şair yine kendi kendisine sabrı tavsiye etmektedir. Şair tecrit yoluyla kendine hitap ederken aslında kendi şahsında insanlara seslenmektedir. İnsanlara belalara ve cefalara sabretmeyi, dua ederek Allah’a yönelmeyi tavsiye etmektedir. Bunu yaparken belaları oka, vücudunu da hedef tahtasına benzeterek (teşbih) belayı somutlaştırmakta ve sözün tesirini daha da artırmaktadır.

İlk dört dizede dile getirdiği şikâyetlere son vermeyen, kendisine yapılan eziyet ve kötülüklere sabretmeyen, Allah’a yönelip dua etmeyen insanları da kınamaktadır. Son iki dizede “Ey gâfil!” diye kendisine hitap ederek (tecrit) kendi şahsında tüm insanları uyarmaktadır. Bela ve musibetlerin kader icabı yani Allah katından olduğunu idrak edememenin bir gaflet olduğu vurgulanmıştır. Bu gafletten kurtulmanın yolu ise gerçek dost olan Allah’ın rızasını kazanmakla mümkündür. Dünya hayatından elde edilecek asıl kazanç,

dostun rızasını kazanmaktır. Bu hüküm “dost ve rıza” kelimelerinin vurgulu bir şekilde tekrarıyla çarpıcı bir şekilde ifade edilmiştir. Son bendin son mısraı, dokuz bentlik bu şiirin adeta bir mührü gibi gelmiştir. Yine bu bentte de “vefa, cefa, şikâyet, macera” ve “sabr, dua, dost, rıza” kelimeleriyle yapılan tenasüpler dikkat çeken sanatlardandır.

SONUÇ

Fuzûlî'nin *Su Kasidesi*, *Leylâ vü Mecnûn* gibi müstakil eserleri ve bazı meşhur gazellerinin gölgesinde kalan daha birçok eseri içerisinde incelenen bu müseddesi lirizm yönünden oldukça dikkat çekicidir. Şairin bu lirik şiiri “ikbâl”, “idbâr” ve “kader” kelimeleriyle özetlenebilecek bir konu bütünlüğüne ve mükemmelliğe sahiptir.

Şekil olarak (aaaaaa bbbcc dddddee ....) kafiyesiyle müzdevic bir müseddes olan bu musammat 9 bentten oluşmaktadır. Hiçbir vezin hatası bulunmayan bu müseddeste kusur sayılabilecek bir zihaf, ahenge katkısı olmayan bir imale de bulunmamaktadır. 9 bentlik bu müseddesteki aruz tasarrufları her bentte tek tek gösterilmiş ve bir tablo haline getirilerek “Vezin” başlığı altında verilmiştir.

Hiçbir kafiye kusurunun da yer almadığı müseddeste 8 farklı yerde mürdef, 5 farklı yerde mücerred, 3 farklı yerde mukayyed, bir yerde de müesses kafiye kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunlar şerh kısmında her bentte “vezin ve kafiye” başlığı altında tek tek gösterilmiştir.

Şair, ele aldığı konu ve telkin ettiği hakikatlere uygun bir üslupla fikirlerini veciz sözlerle süsleyerek ifade etmiştir. Buna göre teşbih ve mecazlara yer vermiş, özellikle tenasüp ve tezat sanatlarına sıkça başvurmuştur. Fikirlerini feda etmeden ahengi de göz ardı etmeyerek iştikak ve tekrar sanatlarını da kullanmıştır.

Bu çalışmada, Fuzûlî'nin gerek şekil gerekse muhteva bakımından mükemmel bir şiirine daha şahitlik edilmiştir. Tevazuunu ifade ederken bile üslubunu bozmayarak 9 bentte yek-ahenkliği koruyabilmeyi başarmıştır. Son söz olarak Fuzûlî, bu şiirinde de kendisine yakışanı yapmıştır, denilebilir.

KAYNAKÇA

- Bayram, H. & Kuzubaş, M. (2016). “Bir Gam ve Neşe Şairi: Nefî” *Dede Korkut Dergisi*, s.s. 18. <https://dedekorkutdergisi.com/Makaleler/1621082369>
- Çağbayır, Y. (2020). *Yusuf Has Hacib- Kutadgu Bilig*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Dilçin, C. (2010). Fuzulî'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi”, *Türkoloji Dergisi*, C. 9, S. 1, s. 43-98. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkoloji/issue/43354/527728>
- İpek, M. (2013). Kur'an'a Göre İnsanın Yaratılış Hikmeti ve Sorumluluğu, *Ekev Akademi Dergisi Yıl: 17 Sayı: 57 (Güz 2013)*, s.s. 435-448. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/71342/1146963>
- Karahan, Abdülkadir (1996), *Fuzûlî Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karaman, (2005). *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli* (11. Baskı). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kartal, A. & Şentürk, A. A. (2017). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Dergâh Yayınları.
- Kılınç, A. (2021). Müseddes. *Fuzûlî Dîvânı (İnceleme- Tenkitli Metin*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu.
- Mengi, M. (2000). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Akçağ Yayınları.
- Ögke, A. İbnü'l-Arabî'nin Fusûsu'l-Hikem'inde Ayna Metaforu, *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-2)*, [2009], sayı: 23, ss. 75-89. https://isamveri.org/pdfdr/D02193/2009_IX_23/2009_IX_23_OGKEA.pdf

- Özkan, M. S. (2021). Fuzûlî'nin "Var" Redifli Gazelinin Şerhi ve Yapısal Açısından İncelenmesi, *International Journal of Filologia* 4 (5), 240-257.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1751942>
- Pala, İ. (2020). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları
- Şahin, K. Ş. (2011). Sevgilinin Güzellik Unsurlarından Saç ve Saçın Âşık Üzerindeki Etkisi, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/3 Summer 2011, p.1851-1867 TURKEY.
https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=14980
- Şener, H. & Akatay, K. (2018). Fuzûlî'nin Türkçe Divanı'ndaki Gazellerinde Gönül, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 28, Sayı: 2, Sayfa: 77-95, Temmuz 2018*.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/537264>
- Uludağ, E. (2020). Bir Güzellik unsuru olarak Fuzûlî'nin Gazellerinde Saç, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 1 Şubat, Cilt: 3, Sayı: 1 s.s. 241-294*.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/986052>

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Yazarların Katkı Oranı

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür

Herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından destek alınmamıştır.

Etik Komisyon Onayı

Etik kurul onayı gerektiren bir çalışma yoktur.